

Školní program proti šikanování

Předpokladem školní úspěšnosti žáků a jejich zdravého vývoje je vytvoření příjemného a přátelského prostředí ve škole. Důležité je zaměřit se na oblast komunikace a vztahů mezi žáky ve třídách. V rámci jednotlivých vyučovacích předmětů, projektových dnů a v rámci zájmové činnosti se pak soustředit na témata posilující vzájemné respektování, toleranci a zásady slušného chování. Zásadní je šikaně a jejím projevům, stádiím a formám předcházet, posilovat a rozvíjet zdravé vztahy mezi vrstevníky, zajistit bezpečnost žáků o přestávkách (dozorem), případně dle možností i na skrytých místech v budově školy (tělocvična, šatny...), účinně a profesionálně postupovat při rozpoznání šikany v souladu s pokyny (viz Krizový plán k prevenci šikany), informovat o nebezpečí, související s pohybem na sociálních sítích, zvyšovat informační gramotnost pedagogů i zákonných zástupců

Šikanování

Vnější rysy šikany lze popsat následovně: jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně týrá a zotročuje spolužáka či spolužáky a používá k tomu agresi a manipulaci.

Na počátku se opřeme o nejnápadnější zřetelné projevy násilí a posoudíme, zda jsou přítomny významné znaky šikanování: záměrnost, opakování (není podmínkou), nepoměr sil a samoúčelnost agrese. Pro účinnou pomoc však tento vnější pohled nestačí. Vyšetření i náprava vyžadují znalosti vnitřního rozměru šikanování.

Stadia šikany:

1. zrod ostrakismu - Jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen necítí dobře - je neoblíbený a není uznáván.

2. fyzická agrese a přitvrzování manipulace - Děti si na slabších spolužácích odreagovávají své nepříjemné pocity například z očekávané těžké písemné práce, z konfliktu s učitelem nebo prostě jen z toho, že chození do školy je obtěžuje.

3. *vytvoření jádra* - V tomto klíčovém momentu se rozhoduje, zda se počáteční stadium přehoupne do stadia pokročilého. Skupina je již v hrubých obrysech rozdělena na podskupiny a „kliky“, které podle svého charakteru různými způsoby bojují o vliv. Jestliže se nezformuje silná pozitivní podskupina, která bude alespoň rovnocenným partnerem ve vlivu a popularitě svých členů podskupině tyranů, tažení tyranů může nerušeně pokračovat.

4. *většina přijímá normy agresorů* - I mírní a ukáznění žáci se začnou chovat krutě - aktivně se účastní týrání spolužáka a prožívají přitom uspokojení.

5. *totalita neboli dokonalá šikana* - Dojde k plnému nastolení totalitní ideologie šikanování, tzv. stadia vykořisťování. Jde o rozdělení žáků na dvě skupiny, kteří jsou pro přehlednost označeni jako otrokáři a otroci.

Psychoteror

Rozdíl je pouze v tom, že se nestupňuje násilí fyzické, ale psychické. Do obludných rozměrů zde narůstá odmítání, vysmívání, pokořování, zraňování a jítření otevřených ran. Vyvrcholením bývá psychický „lynč“, kdy je oběť veřejně označena za viníka, který za všechno může.

Jaké jsou důvody k vyšetřování?

Existují dva hlavní důvody, aby se začala vznikalá situace vyšetřovat: přímo alarmující signály a dále signály nepřímě varující. V praxi se vyšetřuje šikanování především na podkladě nahodilého alarmu. Ten je způsoben nejčastěji:

- informací rodičů o podezření na šikanování, případně rovnou kategorickou žádostí o vyšetření týrání jejich dítěte
- náhlým provalením šikanování (dochází k tomu rozmanitým způsobem, učitel přijde dříve do hodiny a přistihne dva chlapce, jak škrtí spolužáka za nadšeného pokřiku ostatních nebo agresorů těžce zraní oběť a nepodaří se jim to zakamuflovat apod.)
- zoufalou reakcí oběti, případně jejího kamaráda - navštíví učitele a případ ohlásí, někdy píšou alespoň anonymní dopisy

O šikanování jde tehdy, pokud jeden nebo více žáků úmyslně a většinou opakovaně týrá a zotročuje spolužáka či spolužáky a používá k tomu agresi a manipulaci. Při hodnocení projevů násilí vždy posuzujeme, zda jsou přítomny znaky šikanování: samoučelnost agrese a nepoměr sil. Alarmující signály se nemohou ponechat náhodě, je zapotřebí je záměrně a systematicky vyhledávat, nejlépe prostřednictvím anonymních dotazníků.

Příklady nepřímých a přímých znaků šikanování

Nepřímé (varovné) znaky šikanování mohou být např.:

- žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády
- při týmových sportech bývá jedinec volen do mužstva mezi posledními
- o přestávkách vyhledává blízkost učitelů
- má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený
- působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči
- stává se uzavřeným
- jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje
- jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené
- zašpiněný nebo poškozený oděv
- stále postrádá nějaké své věci
- odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy
- mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy
- začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole
- má odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit
- zejména je třeba věnovat pozornost mladším žákům, nově zařazeným do třídy, neboť přizpůsobovací konflikty nejsou vzácností

Přímé znaky šikanování mohou být např.:

- posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet. Rozhodujícím kritériem je, do jaké míry je daný žák konkrétní přezdívkou nebo „legrací“ zranitelný
- kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejména pronášené nepřátelským až nenávistným nebo pohrdavým tónem
- nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil
- příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem, a skutečnost, že se jim podřizuje
- nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k spoluúčasti na nich
- honění, strkání, šťouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvlášť silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí
- rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout

Doporučení pro rodiče

Rodiče žáků by si měli všimat těchto možných příznaků šikanování:

- za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi.
- dítě nemá kamaráda, s nímž by trávilo volný čas, s nímž by si telefonovalo apod.
- dítě není zváno na návštěvu k jiným dětem.
- nechut' jít ráno do školy (zvláště když dříve mělo dítě školu rádo).
- dítě odkládá odchod z domova, případně je na něm možno při bedlivější pozornosti pozorovat strach, ztrátu chuti k jídlu
- dítě nechodí do školy a ze školy nejkratší cestou, případně střídá různé cesty, prosí o dovoz či odvoz autem
- dítě chodí domů ze školy hladové (agresoři mu berou svačinu nebo peníze na svačinu)
- usíná s pláčem, má neklidný spánek, křičí ze snu např. „Nechte mě!“
- dítě ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně
- dítě bývá doma smutné či apatické nebo se objeví výkyvy nálad, zmínky o možné sebevraždě
- dítě se odmítá svěřit se s tím, co ho trápí
- dítě žádá o peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody (například opakovaně říká, že je ztratilo), případně doma krade peníze
- dítě nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí
- dítě je neobvykle nečekaně agresivní k sourozencům nebo jiným dětem, možná projevuje i zlobu vůči rodičům
- dítě si stěžuje na neurčité bolesti břicha nebo hlavy, možná ráno zvrací, snaží se zůstat doma. Své zdravotní obtíže může přehánět, případně i simulovat (manipulace s teploměrem apod.)
- dítě se vyhýbá docházce do školy
- dítě se zdržuje doma víc, než mělo ve zvyku.

V Hněvošicích, 1.9.2025

